

(998) impenditis, qui habitant juxta vos. Quod illis facitis, mihi facitis: imo sic magis mihi facitis, quam si mihi **342** faceretis. Obsecro ergo, ut perseveret hæc sollicitudo vestra pro eis, quoniam longe facti sunt a nobis, ut non possimus eis, prout oportet, assistere. Sit ergo vestræ benignitatis vicem nostram supplere, ut vos ipsis in patrem, et ipsi sint vobis in filios. Si forte venerit tempus, quo tantæ charitati respondere possimus; quod non simus ingrati, fides oculata monstrabit. Vale.

EPISTOLA CCCLXXXIV (999).

AD MONACHOS ECCLESIE SANCTI BERTINI.
Gratias agit beneficentiæ hactenus suis præstitæ largam a Deo retributionem promittens.

Universis qui sunt in ecclesia Beati-Bertini amandis in Christo, frater BERNARDUS Claræ-Vallis vocatus abbas, servire Domino in lætitia.

Ad gratiarum actionem, ad reddendum dilectionis officium, meritis vestris provocamur. Quia enim acceptum beneficium æternæ memoriæ infingendum est, beneficiis quæ fratribus nostris, imo quæ mihi contulistis, nec immemor esse debeo, nec ingratus. Meum est, quidquid meis impenditur: mihi datur, quidquid infunditur in visceribus meis. Scio cui credidi, et certus sum: scio quia diligitis nos, non verbo et lingua, sed opere et veritate. In argumentum quippe dilectionis et gratiæ, quam fratres nostri invenerunt in oculis vestris, non verba procedunt, sed opera: eo utique puriora apud Deum, et gratiora apud homines, quo de sola gratia dantis proveniant, præter meritum accipientis. Pro his igitur gratias agimus universitati vestræ: pro his omnibus debitores sumus vobis, si quid sumus, si quid possumus, et nos, et fratres nostri. Sed ne parum vobis sit acceptos esse hominibus, accepti estis et Deo meo. Nam quod uni ex minimis ejus fecistis, ipsi fecistis (*Matth. xxv, 40*). Quid quod non uni tantum, sed pluribus ex minimis ejus fecistis? In omnibus his penes me non retributio multa, quoniam inops et pauper sum ego: sed Dominus retribuet pro me. Ipse qui retributor est omnium honorum, retribuatur vobis, quod pauperes ejus prævenistis in benedictionibus dulcedinis, et in exemplo charitatis. De præteritis gratias agimus: de futuro precamur, ut bonum facientes non deficiatis. Tempore enim suo metetis de semine boni operis manipulos pacis et gloriæ: quod nobis præstet Deus. Amen.

EPISTOLA CCCLXXXV (1000).

AD EOSDEM.

Eis de meliori observantia gratulatur, eosdemque ad studium religiosæ perfectionis et assidui profectus excitat.

Dilectissimo sibi in Christo universo conventui monasterii Sancti-Bertini, frater BERNARDUS Claræ-Vallis vocatus abbas, salutem et orationes.

1. Ita, quæso, ita facite, dilectissimi. Discipulus

(999) Alias epistola 343: quæ vero antea 384 erat, nunc præmissa epistolæ 273. Scripta circa annum 1150.

quippe proficiens, gloria est magistri. Quisquis in schola Christi non proficit, ejus indignus est magisterio, præsertim tamen ubi sumus, ubi nihil eodem statu permanet: et non proficere, sine dubio deficere est. Nemo proinde dicat: Satis est, sic volo manere, sufficit mihi esse sicut heri et nudius tertius. In via residet qui ejusmodi est: in scala subsistit, ubi neminem patriarcha vidit non ascendentem, aut descendentem (*Gen. xxviii, 12*). Dico ergo: *Qui se existimat stare, videat ne cadat* (*I Cor. x, 12*). Ardua et angusta est via, et non hic, sed in domo patris mansiones sunt multæ (*Joan. xiv, 2*). Itaque, qui se dicit in Christo manere, debet sicut ille ambulavit, et ipse ambulare (*I Joan. ii, 6*). Jesus enim, ut ait evangelista, *crescebat et proficiebat sapientia, et ætate, et gratia apud Deum et homines* (*Luc. ii, 52*). Ille non restitit ergo, sed exultavit ut gigas ad currendam viam (*Psal. xviii, 6*): et nos quoque, si non desipimus, curremus post eum, **343** trahemur in odore unguentorum ipsius. Alioqui si elongari contigerit, erit pigritanti animæ et laboriosior, et periculosior via, dum nec odore recreari, nec certa possit agnoscere vestigia longius abeuntis.

2. Sic ergo currite, fratres, ut comprehendatis (*I Cor. ix, 24*). Quod sane ita fiet, si nequaquam arbitramini vos comprehendisse, sed obliti quæ retro sunt, extenditis vos in anteriora (*Philipp. iii, 13*): si apprehendatis disciplinam, nequando irascatur Dominus, et pereatis de via justa (*Psal. ii, 12*). *Qui edit me, ait Sapientia, adhuc esuriet; et qui bibit me, adhuc sitiet* (*Eccli. xxiv, 29*): ut noverit piger, qui digne prorsus lapidatur stercoribus boum (*Eccli. xxii, 2*), fastidium sibi non de satiæte, sed de inedia generari.

3. Denique, quia omnia cooperantur in bonum his, qui secundum propositum vocati sunt sancti (*Rom. viii, 28*); moveat nos ipsum quoque sæcularis cupiditatis exemplum. Quem enim ambitiosum vidimus aliquando, contentum adeptis dignitatibus, ad alias non anhelare? Sic et curiosi cujusque non satiatur oculus visu, nec auris impletur auditu. Quid eorum qui avaritiæ serviunt, aut amatores sunt voluptatum, seu vanas sectantur hominum laudes, nonne et ipsorum insatiabilia desideria arguunt nos negligentiam et tepiditatem? Pudeat certe spirituum nos honorum minus cupidos inveniri. Erubescat anima conversa ad Dominum, minori affectu sectari justitiam, quam iniquitatem antea sectaretur. Est enim causa quoque valde dissimilis. Stipendium quippe peccati mors; fructus autem spiritus, vita æterna (*Rom. vi, 23*). Pudeat proinde negligentius nunc in vitam, quam prius in mortem ire, et minori studio salutis acquirere, quam perditionis augmentum. Nam, ut omnino simus inexcusabiles, in via vitæ quo citius, eo facilius curritur: et leve Salva-

(1000) Alias epistola 344: quæ vero antea 385 erat, nunc 418.

toris onus, quo crescit amplius, eo portabilis est. Nonne et aviculas levat, non onerat pennarum sive plumarum numerositas ipsa? Tolle eas, et reliquum corpus pondere suo fertur ad ima. Sic disciplinam Christi, sic suave jugum, sic onus leve, quo deponimus, eo deprimimur ipsi: quia portat potius quam portatur. Onerosa alicui videtur silentii disciplina: sed propheta magis robor quam onus esse considerans ait, *In silentio et in spe erit fortitudo vestra*. (*Isai. xxx, 15*.) *In silentio*, inquit, *et spe*, quia bonum est præstolari Dominum in silentio (*Thren. iii, 26*). Enervat quippe animam præsentium consolatio, roborat exspectatio futurorum.

4. Bene ergo fecistis, dilectissimi, addere aliquid ad priorem silentii regulam (1001): quod nimirum, prædicto attestante propheta, *cultus justitiæ est* (*Isai. xxxii, 17*). Bene fecistis alienando vos magis ac magis ab actibus sæculi hujus, quæ est munda et immaculata religio. Modicum quippe fermentum, fratres, totam massam corrumpit (*I Cor. v, 6*); et muscæ morientes exterminant oleum suavitatis (*Eccl. x, 1*). Quid prodest tanti corporalis pariter et spiritualis laboris atque exercitii fructum vilissima aliqua consolatione, imo desolatione minus acceptabilem fieri, aut certe et periclitari? Quantam internæ consolationis dulcedinem, et gratiam visitationis divinæ præpedit hujusmodi nugarum vapor ad modicum parens? Præsertim nos monachi, quorum certe, velimus, nolimus, in labore vita est; plane miserabiliores sumus omnibus hominibus, si pro tam exiguis tanta patimur detrimenta. Quid enim insipientiæ, imo quid insanie est, ut qui majora reliquimus minoræ cum tanto discrimine teneamus? Si mundum contempsimus universum, si abrenuntiavimus affectibus propinquorum, si monasteriorum carceri mancipavimus nosmetipsos; si denique non venimus facere voluntatem nostram, sed imposuimus homines super capita nostra: quid non oportet fieri, ne forte cotingat hæc omnia nobis in insipientia **344** nostra et negligentia deperire?

5. Agite ergo, dilectissimi, et in his quæ cœpistis, solliciti estote perseverare et abundare magis, ut augeantur in dies incrementa frugum justitiæ vestræ. Etenim qui parce seminat, parce et metet; et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet (*II Cor. ix, 6*). Et certe modicum seminis incrementum, non modica messis multiplicatio est. Hæc nos, fratres, quia audito profectu vestro exultavimus et delectati sumus, dignum duximus scribere charitati vestræ, cupientes admonitos vos esse, ubi observationes sanctas, quæ salvare possunt animas vestras,

(1001) Mirum quantum ad perfectionis studium silentio tribuerit Bernardus, ut in epistola 91 ad abbates Suessione congregatos, et alibi passim. Imo mirum sit videri cuiquam, religionem stare posse absque accurata silentii observatione, quod a Bernardo « Custos religionis » vocatur sermone 2 post Octavam Epiphaniæ, n. 7.

(1002) Alias epistola 333: quæ vero autem 386 erat, nunc 366. Scripta anno Christi 1158.

digna devotione suscipiatis et amplectamini. Scitis enim quia bilarem datorem diligit Deus (*Ibid. 7*). Orantem pro nobis universitatem vestram Christus custodiat.

EPISTOLA CCCLXXXVI (2002).

JOANNIS CASÆ-MARII AD BERNARDUM ABBATEM.

Solatur Bernardum de infelici expeditionis in Terram Sanctam successu.

Dilecto patri ac venerabili domino suo BERNARDO, Dei voluntate ac gratia Claræ-Vallis abbati reverendissimo, frater Joannes minister suus, qualiscunque Casæ-Marii (1003) abbas, feliciter currere, ac feliciter Christi pietate consummare.

1. Memor dulcedinis ac familiaritatis, quam mihi indigno pietas vestra quondam exhibuit, aperire cogitationes mei cordis paternitati vestræ, quasi coram positus, præsumo, vestra magis de mansuetudine confusus, quam de offensa suspectus. Spero namque affectionem ac dilectionem, quam erga vos habeo, pietatem vestram non latere, et si aliquid etiam stultum dicerem, confido vos benigne ac mansuete quasi patrem filio ignoscere. Dictum est mihi, pater charissime, quod de hac re, quæ non ita prospere, ut forsitan volebatis, contigit (de via vero Jerosolymæ loquor), multum tristamini: eo quod Ecclesia Dei vel gloria, non sicut desiderabatis accrevit. Quapropter quod mihi pro hoc diu cogitanti Deus (ut credo) in corde misit, vobis humiliter suggero, nimirum perpendens quod sæpe parvo culibet Dominus aliquid ostendit, quod alicui magno et multis donis repleto videre nequaquam concedit: sicut Moysi sancto, facie ad faciem cum Deo loquenti (*Exod. xxxiii, 11*), Jethro alienigena concilium dedit (*Exod. xviii*).

2. Videtur itaque mihi, quod omnipotens Deus de hac via multum fructum fecit, non tamen eo ordine, quo ipsi viatores arbitrabantur. Siquidem si hoc quod cœperant, sicut decet Christianos, juste ac religiose prosequi vellent; Dominus cum eis esset, ac magnum fructum per eos perfecisset. Sed quoniam ipsi ad mala sunt devoluti, et hoc nequaquam Dominum, qui auctor viæ fuerat, a principio latere potuit; ut sua providentia in sui dispositione non falleretur, malitiam eorum in suam convertit clementiam, et immisit eis persecutiones et afflictiones, quibus purgati ad regnum pervenire possent. Denique confessi sunt nobis qui redibant, quod viderent multos ibi morientes, qui libenter se mori dicebant, neque velle reverti, ne amplius in peccatis reciderent.

3. Sed ne in dubium veniat quod dico, quasi patri meo spirituali in confessione aperio, quod patroni

(1003) Casa-Marii abbatia insignis in agro Verulano in Italia condita anno 1005, sub Ordine S. Benedicti et Benedicto abbate primo. Bernardus isthuc non semel adisse memoratur; unde amicitiam iniiit cum Joanne abbate piissimo, hujus epistolæ auctore, qui monasterium suum anno 1140 Cisterciensibus adunavit sub linea Claræ-Vallis. Ughellus in Italia sacrae tomo I, col. 289.

loci nostri, beatus Joannes et Paulus, sæpius nos visitare dignati sunt: quos ego super hac re interrogari feci et hujusmodi sententiam responderunt, dicebantque multitudinem angelorum qui ceciderant, de illis qui ibi mortui sunt, esse restauratam. Hoc autem scitote, quod magnam vestri memoriam habuerunt, finemque vestrum cito venturum prædixerunt, Quia igitur **315** bene res, etsi non secundum hominum desiderium, tamen secundum Dei propositum evenit; vestræ erit prudentiæ in ipso hac re consolari, cujus solius gloriam quæritis et desideratis. Idcirco namque vobis et exhortandi, et operandi gratiam in hoc negotio dedit, quia bonum, quod inde facturus erat, prævidit. Ipse igitur cursum vestrum feliciter compleat, nosque vobiscum in sua gloria constituat.

EPISTOLA CCCLXXXVII (1004)

AD PETRUM ABBATEM CLUNIACENSEM,

Prævia sinceri in Petrum affectus et amoris protestatione, si quid acerbius litteris quibusdam scripserit, excusari rogat.

Reverendissimo patri et amico charissimo PETRO, Dei gratia Cluniacensi abbati, frater BERNARDUS Claræ-Vallis vocatus abbas, in vero Salutari salutem.

Utinam sicut præsentem epistolam, ita vobis mentem meam mittere possem! Sine dubio tunc clarissime legeretis, quid in corde meo de amore vestro digitus Dei scripserit, quid meis impresserit medullis. Quid ergo? incipio me iterum apud vos commendare? Absit. Jam pridem conglutinata est anima mea animæ vestræ: et de personis imparibus pares animos fecit paritas charitatis. Quid enim meæ humilitati cum vestra sublimitate, si non inclinasset dignatio dignitatem? Ex tunc factum est, ut utrimque permiscerentur et mea humilitas et sublimitas vestra: ut nec ego sine vobis humilis, nec sine me sublimis esse possetis. Hæc dico, quia Nicolaus meus, imo et vester, in spiritu vehementi commotus, commovit me, asserens se vidisse epistolam nostram directam ad vos, in qua voces amaritudinis clauderentur (1005). Credite amanti, quia nec in corde meo ortum est, nec ab ore meo extortum est, quod aures vestræ Beatitudinis exasperaret. Multitudo negotiorum in culpa est, quia dum scriptores nostri non bene retinent sensum nostrum, ultra modum acciunt stilum suum, nec videre possum quæ scribi præcepi (1006). Parcite hac vice: quia, quidquid de aliis sit, vestras videbo, et non credam nisi oculis et auribus meis. Cætera vobis communis iste filius planius et plenius viva referet voce. Ipsum tanquam me audietis, qui vos diligit, non verbo, neque lingua, sed opere et veritate. Salutate nobis sanctam illam multitudinem vestram; et orate, ut orent pro puero suo.

(1004) Alias epistola 352: quæ vero antea 387 erat, nunc 397. Scripta anno Christi 1150.

(1005) Nulla ex editis epistola est cui hæc conveniant, Argumentum memorat Petrus in epistola sequente, n. 4. Similes motus experti sunt Cartusenses ut patet ex epistola 270.

EPISTOLA CCCLXXXVIII (1007).

PETRI VENERABILIS AD BERNARDUM ABBATEM CLARÆ-VALLENSIS.

Titulos et elogia respuit, et quanti Bernardum, ejusque amicitiam faciat, luculenter ostendit. Ejusdem quoque satisfactionem de injuria litterarum libens admittit.

Venerabili et præclaro in membris Christi viro, domino BERNARDO Claræ-vallensi abbati, frater PETRUS humilis Cluniacensium abbas, post Deum et in Deo quod est.

1. Quid dicam? Loqui soleo: sed nunc mutus factus sum. Unde hoc? Quia litteræ vestræ, quæ me eloquentem facere debuerant, mutum fecerunt. Quare? Tanta in illis, licet brevibus, legi, ut si ad respondendum me effundere conarer, magis taciturnus quam loquax viderer. Sed gravi homini, sed religioso loquor. Agendum est ergo, prout gravitas postulat; prout religio, etsi non mea, tamen vestra efflagitat. Quid enim? nonne verum est quod dico? Brevis est epistola, sed multa respondendi materia. Fer, rogo, insulsum, si quid secus dixerō quam oporteat. Veræ enim amicitia est, non solum salsa amici suscipere, sed et insusa aut condire, aut tolerare. Accepi, **316** ut dixi, ex parte tua litteras, litteras singulares, litteras amorem dulcissimum, et honorem plus quam mihi debitum prætententes. Reverendissimum me dicis, patrem nominas, amicum charissimum appellas. Gaudeo ad ista: sed salva veritate, quæ ex Christo in te defluxit, duo præcedentia nescio, tertium agnosco. Nam reverendissimum me esse ignoro; patrem, quantum ad te, me esse nego: amicum et charissimum tuum me non solum ore profiteor, sed et corde agnosco.

2. Ut enim de reverendissimi et amici charissimi nominibus taceam, quorum, ut dixi, alterum nescio, alterum agnosco: de patris interim nomine hoc tibi, reverende frater, scribo, quod singularis suo tempore, et præclarissimus religionis flos, dominus Guigo Prior Carthusiensis, mihi quondam scripsit. Scribebam ei frequenter, et sæpe cum eo, vel verbis ad invicem collatis, vel litteris familiaribus delectabar, et eum in epistolis meis patrem uominabam. Toleravit hoc primum, putans me finem facturum scribendi. At postquam me persistere vidit, et frequentibus litteris patris nomen iterare, in hæc verba sanctus ille tandem prorupit. Scripsit namque mihi epistolam, in quam inter cætera hoc inseruit: «Unde petimus per eam, qua in non indignos vestra fervent viscera, dilectionem, ut quando nostræ exiguitati vestra scribere dignatur serenitas, ita de propria cogitetis ædificatione, ut infirmitatem nostram periculosa non infleret elatione.» Ac statim: «Et illud» inquit, «præ omnibus ac super omnia quæsumus, et

(1006) Hinc apparet multas si non ex his saltem ex aliis, epistolas a Bernardi notariis compositas fuisse; quales sunt Nicolai infra in Appendice.

(1007) Alias epistola 353: quæ vero antea 388 erat, nunc 348. Scripta circa annum 1150.

defixis in terram genibus obsecramus, ne villitatem nostram patris nomine dignam ulterius aestimetis. Satis et super satis est, si frater, si amicus, si filius appelletur, qui nec servi nomine dignus habetur.» Scripsit hoc ille mihi: scribo et ego hoc idem tibi. Sufficit, et multum sufficit, si fratris, si amici, si chari, vel charissimi nomine de te, vel apud te gloriæ: vel si quid tale aut te decet mittere, aut me docet suscipere. Hoc de præmissa salutatione.

3. Sed quid de sequentibus? «Utinam,» inquit, «sicut præsentem epistolam, ita vobis mentem meam mittere possem!» Et statim: Sine dubio tunc clarissime legeretis, quid in corde meo de amore vestro digitus Dei scripserit, quid meis impresserit medullis. Vere hæc verba, salvo majoris mysterii sacramento, sicut unguentum in capite, quod descendit de barba Aaron in oram vestimenti ejus: vere ista sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion: vere etiam sic stillant montes dulcedinem, et colles fluunt lac et mel. Nec mireris, qui tam sollicito attendo, et teneo verba tua. Non enim a quæcumque ore prolata scio: sed ab illius qui loqui non novit nisi de corde puro, et conscientia bona, et amore non ficto. Novi hoc, inquam, ego, novit et mecum orbis, non esse te de illorum numero, qui, juxta Psalmum, *Vana locuti sunt ad proximum suum*; non esse te de illis, quorum *labia dolosa in corde, et corde locuti sunt* (Psal. xi, 3). Idcirco quotiescunque placet Sanctitati vestræ scribere mihi, non negligenter non transitorie; sed studiose, affectuose scripta tua suscipio, lego, amplector. Quis enim non sollicito legeret, non multo cum affectu amplecteretur et ea quæ præmissi, et illa quæ sequuntur? «Jam pridem,» ais, «conglutinata est anima mea animæ vestræ et de personis imparibus pares animos fecit paritas charitatis. Quid enim meæ humilitati, cum vestra sublimitate, si non inclinasset dignatio dignitatem? Ex tunc factum est, ut utrimque permiscerentur et mea humilitas et sublimitas vestra; ut nec ego sine vobis humilis, nec vos sine me sublimis esse possetis.» Hujusmodi ergo verba negligenter legenda sunt? Numquid non debent oculos legentis fixos tenere, cor rapere, animos unire? Videris, mi charissime, qui scripsisti, quid de his sentias: ego de his aliud sentire non possum, quam quod littera sonat, quam quod a tanto, a tam veraci, a tam **317** sancto homine dictum teneo. Nec, ut ipse dixisti, incipio me iterum apud te commendare. Adhuc juvenes amare in Christo nos coepimus: et jam senes aut fere de amore tam sacro, tam diuturno dubitabimus? Absit, credite amanti, ut verbis vestris utar, quia nec in corde meo ortum est, nec ab ore meo extortum est, ut de verbis vestris quolibet modo, si tamen serio expromptis, aliquando dubitaverim. Unde quod in his, de quibus agitur, litteris scripsisti, amplector, servo, custodio. Facilius mihi possent

(1008) Non exstant.

(1009) Vide notas ad epist. 283.

auri mille talenta subripi, quam hæc quolibet casu a corde avelli. Sed de his satis.

4. De reliquo unde me motum prudentia vestra putavit, hoc fuit. Pro negotio, quod vobis bene notum est, cujusdam Anglici abbatis, continebant litteræ vestræ (1008): «Quasi,» inquit, «subversum sit judicium, et de orbe perierit justitia, et non sit qui erepiat inopem de manu fortiorum ejus, egenum et pauperem a diripientibus eum.» Sed, si mihi creditis, sciatis prorsus inde me ita motum esse, sicut de se dicit propheta, licet ego propheta non sim: *Ego autem tanquam surdus non audiebam, et sicut mutus non aperiens os suum; et rursus: Factus sum sicut homo non audiens, et non habens in ore suo redargutiones* (Psal. xxxvii, 14, 15). Ego quidem in istis offensus non sum. Sed, et si offensus essem, multum satisfactum est, quando dixisti: «Multitudo negotiorum in culpa est, quia dum scriptores nostri non bene retinent sensum nostrum, ultra modum acciunt stilum suum, nec videre possum quæ scribere præcepi. Parcite hac vice: quia, quidquid de aliis sit, vestras videbo, et non credam nisi oculis et auribus meis.» Parco igitur, et de facili veniam tribuo. Non est apud me (quod humiliter dico) etiam in offensis gravibus, labor gravis, ut ignoscam oranti, dem veniam postulanti. Quod si in gravibus ignoscere labor non est, quanto minor in levibus, aut nullus est?

5. De testamento domini Baronis Romani subdiaconi (1009), quod vestræ Claræ-Vallensi et Cisterciensi ecclesie, ex his quæ apud nos deposuerat, moriens fecisse dicitur; factum est quod a quibusdam personis, qui sibi hoc ab eo injunctum esse dicebant, mihi scriptum est. Volo tamen vos scire, quia, sicut quidam, ut puto, testes veridici astruunt, plus vobis in his contulit gratia Cluniacensis abbatis quam testamentum Baronis. Scio quidem, nec adeo expers sum divinarum vel humanarum legum, ut nesciam, quod per posterius testamentum et legatum, et fideicommissum causa mortis rata sunt. Sed lego tamen alibi: «Nihil tam juri naturali conveniens est, quam voluntatem domini, volentis rem suam in alium transferre, ratam haberi. Hoc ideo dico, quia, sicut teste præmissi fatentur, quidquid Cluniaci deposuerat, totum Cluniaco dederat, nisi forte eum recipere contingeret antequam præsentem vitam finiret. Noli tamen hoc uti privilegio; sed quod, juxta illorum testimonium, meum esse credebam, vobis vestrisque concessi. De electione Gratianopolitana (1010), contra quam nostri Carthusienses agunt, quid sentiam, in ore charissimi mei, vestrique fidelis Nicolai vobis retegendum diligenter reposui. Ipsum audite, et quod ab ore meo vobis retulerit, absque hæsitacione vel minima verum esse credite. Si quæ mandanda mente exciderunt, cum memor fuero, charissimo mihi in Christo mandabo. In fine

(1010) Vide notas ad epist. 270.

rogo quantum possum, et supplico, quod jam per quasdam vestri Ordinis personas mandavi; ut in hoc tanto sanctorum virorum qui Cistercii convenerunt, conventu, mei, utique vestri, memoriam faciatis meque, totumque Cluniacensis congregationis corpus eorum intente orationibus commendetis.

318 EPISTOLA CCCLXXXIX (1011).

AD PETRUM ABBATEM CLUNIACENSEM

Perjucundas sibi fuisse Petri litteras, sed occupationum mole præpedito non licuisse prolixius respondere.

Charissimo patri et domino PETRO, Dei gratia Cluniacensium abbati, frater BERNARDUS Claræ-Vallis vocatus abbas, salutem et orationes.

Vidi litteras vestras parvo momento, sed non parvo affectu. Occupatus eram tanta occupatione, quantum vel vos scitis, vel scire potestis, amantissime pater. Abripui tamen me, et eripui votis et responsionibus omnium: et inclusi me cum Nicolao illo, quem diligit anima vestra. Legi et relegi dulcedinem, et magnam dulcedinem, quæ de vestris litteris emanabat. Redolebant illæ litteræ affectum vestrum, movebant meum. Dolebam, quia sicut afficiebar, non valebam rescribere. Nempe multa diei malitia evocabat. Convenerat enim multitudo magna fere ex omni natione, quæ sub cælo est. Me oportebat omnibus respondere: quia, peccatis meis exigentibus, in hoc natus sum in mundum, ut multis et multiplicibus sollicitudinibus confundar, et urar. Hoc tantillum interim scribo animæ meæ: Sed cum accepero tempus, ego accuratius dictabo epistolam, quæ lucidius aperiat diligentis affectum. De testamento Baronis, quod nobis misistis, in veritate vobis mandamus, quia non sicut debitum, sed sicut datum accepimus. Gaudeo, quia de Gratiano negotio veritatem cognovi (1012). Illud autem scitote, quia multum inculit cor meum ad verba communis filii, quæ ex parte vestra retulit mihi. Paratus sum et non sum turbatus ad faciendam vestram, ubi cumque potuero, voluntatem. In conventu Cisterciensi, vestri, tanquam specialis domini, et patris, et amici charissimi, et vestrorum, tam vivorum, quam mortuorum, memoria facta est (1013). Salutatur vos Belvacensis electus, ut vester (1014); vester est enim.

Ego Nicolaus vester saluto vos in æternum, et ultra, et domesticam illam familiam, quæ lateri et spiritui vestro adhæret (1015).

(1011) Alias epistola 354: quæ vero antea 389 erat, nunc 413. Scripta anno Christi 1150.

(1012) Vide epistolam præcedentem, n. 5.

(1013) Sic ferebat usus inter monachorum congregationes, quæ mutua suffragiorum societate attingebantur.

(1014) Henricus. Vide epistolam 307, et notas.

(1015) Hoc de suo addidit Nicolaus notarius Bernardi.

(1016) Alias epistola 314: quæ vero antea 390 erat, nunc 375. Scripta anno Christi 1152.

(1017) Ludensis civitas, Daniæ Metropolis, cui tunc præerat Eskilus, ad quem plures epistolæ

EPISTOLA CCCXC (1016).

AD ESKILUM LUNDENSEM ARCHIEPISCOPUM, SEDIS APOSTOLICÆ IN DACIA ET SUECIA LEGATUM (1017)

Amorem ejus gratus et humilis agnoscit, suumque vicissim ostendit.

Amantissimo patri et domino ESKILO, Dei gratia Lundensi archiepiscopo, frater BERNARDUS Claræ-Vallis vocatus abbas, in vero Salutari salutem.

1. Scripta et salutationes vestras, imo affectiones cordis vestri, tam libenter suscepi, quam specialiter et diligo vos, et diligo a vobis. Inde est quod auditis tribulationibus vestris, eas non solum meas feci, sed et inveni: quia non possum te dolente non dolere, dulcissime pater, nec nisi molestus et anxius tuas molestias et anxietates audire. Tangit et angit cor meum quidquid tuum exasperat: et quidquid illud sit quod te persequitur, non solum te persequitur, sed me tecum. Quidquid enim gratiæ et dilectionis impendere sibi possunt absentes amici, puto et me debere tibi, et mihi deberi a te. Audax sum, sed non mendax, et in hanc audaciam me compulit tuæ Sublimitatis dignatio. Quando enim id præsumerem ego? quando tantam tantillum, et a tanto gratiam sperare auderem? Et si ego retribuere non potero, non est mortuus retributor meus, quia Dominus retribuet pro me (*Psal. cxxxvii, 8*). Dominus, inquam, in quo et pro quo tanta nos devotione complecteris, tanta stringis affectione. Benedictus sanctus angelus tuus, qui pio pectori tuo id suggestit: benedictus **319** Deus noster, qui persuasit. Glorior privilegio amoris tui, refectus sum per charissimum fratrem nostrum filium tuum Guillelmum de abundantia suavitatis pectoris tui. Refectus sum per nuntium tuum, refectus sum per litteras tuas, refectus sum per omnes qui a te usque ad nos, vel per nos evadere possunt.

2. Utinam mihi datum esset desuper hæc dicere, non dictare, ut me potius loquens, quam scribens aperire valerem! Pro certo acceptior esset sermo vivus quam scriptus, efficacior lingua quam littera. Oculi quippe loquentis fidem facerent dictis, et melius affectum vultus exprimeret, quam digitus. Sed quia illud absens per me non possum, per litteras, quæ secundum in hujusmodi locum obtinent, satisfacio quantum possum. Nuntium tuum cum magna exultatione vidimus, et negotium tuum, quantumcunque potuimus, munivimus ac dominum Papam (1018). De secreto autem verbo illo (1019) quod tam ardentem ascendit in cor tuum, responde-

scripsit Petrus Cellensis, qui ejus rogatu Cartusien- ses in Daniam direxit ex libri primi epistola 23, ubi Eskilum laudat, quod « non solum in herbam, sed in spicas Cisterciensis sive Claræ-Vallis Ordo ibi multiplicatione fratrum excrevit, nihilominus et religio Præmonstratensis. » Eskilum non modo archiepiscopum Lundensem in Dania, sed et primatem Sueciæ ex decreto Adriani IV papæ fuisse lego. Venit is ex Dania visitatum S. Bernardum in Clara-Valle. Vide historiam lectu dignissimam, Vitæ S. Bernardi libro iv, cap. 4.

bit tibi ex parte nostra Guillelmus tuus: tuus, inquam, et specialiter tuus in visceribus Jesu Christi Posui enim verba mea in ore ejus, et ipsum audies tanquam me in negotio isto. Heu avellor, abripior! non licet ultra. Avocat diei malitia, revocat turba supervenientium et epistolam potius rumpunt, quam finiunt. Sed nunquid quia faciunt ut paucis scribam facere poterunt ut parum diligam? Actum excludunt a me non affectum. Ille semper tecum est, qui sub juris est; et tecum erit quandiu fuerit, omni mihi amicitiae jure colende, pie, ac reverentissime pater.

EPISTOLA CCCXCI (1020).

AD ABBATISSAM FABERNIACENSEM (1021).

Monet de reficiendis non tantum domibus, sed et moribus, et de diligenti hospitalis cura.

BERNARDUS vocatus abbas de Clara-Valle A. abbatissæ Faberniacensi, pudicitiae et gratiæ titulum.

Fratres isti pro consilio animarum suarum paternitatem nostram adeuntes, de vestro bono studio,

(1018) Vide epistolam 280, n. 4.

(1019) Quidnam hoc secreti? Id plane mihi secretum nisi quod Saxo grammaticus idipsum, nisi fallor, aperiat. Is ergo de Eskilo nostro sic habet, Historiæ Dan. libro 14: « Eodem tempore Eskilus, domesticis supra vires negotiis fatigatus, dum quieti intentius consuleret, proficiscendi licentia a Rege difficulter extorta, nobile Galliarum cœnobium quod Clara-Vallis nuncupatur petiit. » Et rursus eodem libro: « Valdemarus regem Eskilus secreta allocutione petitum enixe deposcit arcani, quod ei comittere vellet, intempestivam confessionem non arguat. A quo postulata sperare jussus, jam pridem deponendi pontificatus allatam sibi cupidinem dicit, quem tanto oneri imparem ætas viribus defuncta constituat. Neque enim in fastigio, sed privatum ac procuratorum liberum decedere velle; præterita conversationis habitum monastica mutaturum. » Mox subdit eum ab Absalone quem in pontificatu successorem habuit, rogatum, « Quid ita plebem cœlestis afficeret? » respondisse: « Tum senium suum, tum exilium nepotum dignitatis sibi, patriæque fastidium afferre. Huic accedere voti religionem qua se dudum Bernardo Claræ-Vallensi, pontificatu ultro cesserum, privatamque vitam et honoribus defunctam acturum sponderit. » En secretum. Porro anno 1178 venit Eskilus in Claram-Vallem, ubi quadriennio pie religioseque transacto obiit, anno nimirum 1182. Vide Saxonom grammaticum, Historiæ Dan. libro 14; vide etiam librum de Viris Illustribus Ordinis Cisterciensis, dist. 3, cap. 25; Vitam S. Bernardi, libro 4, cap. 4; Crantzium, libro 6; Dan. capp. 41, 42; Henriquez in Menologio, die decima aprilis. De recessu Eskili in Claram-Vallem legendæ præ aliis epistolæ duæ Petri Cellensis, nempe libri septimi epistola 17 et libri octavi epistola 1. Idem auctor in libri primi epistola 23 eundem laudat, quod « nova seminaria de omni genere sacrorum Ordinum » provinciam sibi commissam seminare statuisset, idque jam magna ex parte perfecisset, adductis fratribus ex Ordine non modo Cisterciensi, sed etiam Præmonstratensi; Et Carthusiensibus quam primum ibidem instituit.

(1020) Alias epistola 347: quæ vero antea 391 erat, nunc 326.

(1021) Faberniacum seu Faverneium, cœnobium diocesis Bisuntinensis, in comitatu Burgundiæ situm, primum quidem in gratiam sanctimonialium Ordinis S. Benedicti conditum est, postea vero, cum dis-

quod in emendando loco, cui gratia Dei præestis, habere vos perhibent, non parum nos lætificaverunt. Monemus autem et obsecramus devotionem vestram, quod sicut reficiendis domibus, ita renovandis moribus operam detis. Non solum autem de monasterio, sed etiam de hospitali domo Dei, cui sub manu vestra prædicti fratres deserviunt, intentissime necesse est curam geratis: quatenus videlicet ab omni exactione et infestatione ministrorum seu clientum vestrorum securam ac liberam custodiat; quodque illorum pravo, ut audivimus, consilio eidem domui ab aliis ante vos abbatissis collatum abstulistis, precamur ut restituatis. Sicut enim ad vestram sollicitudinem pertinet aliarum malefacta destruere aut corrigere; sic illarum, si qua bona egerunt, non solum firma et inconcussa tenere, sed etiam augmentare et multiplicare debetis. Presbyterum quoque, qui in ipsa domo habitans, suam adhuc foris rem habere videtur, aut proprium deserere aut de domo exire cogatis. Valet, et propter bonum

sensionibus et liberiori monialium vitæ pateret locus, in jus et potestatem monachorum Casæ-Dei transit anno 1132, ut constat ex sequenti diplomate, quod ex Chartophylacio Casæ-Dei proferimus.

ANSERICUS Dei gratia Bisuntinensis archiepiscopus, venerabili STEPHANO Casæ-Dei abbati, fratribusque ibidem Deo famulantibus, suisque successoribus in perpetuum.

Ex commissa nobis pastorali sollicitudine oportet nos ad ecclesiarum pacem et ad religionis incrementum pervigili cura providere. Quapropter illam nobilem Faverniacensem ecclesiam, que antiquis temporibus religione sanctimonialium floruerat, visitavimus, ut ejus desolationi aliquod suffragium præberemus. Convocatis itaque ibidem ejusdem loci advocatis, videlicet Rainaldo consule, Widone de Junci-Villa, et Henrico fratre ejus, Tebaldo de Rubro-Monte, Humberto de Jusliaco et Ludovico fratre ejus, ab omni religionis cultu alienam, et ab incolis suis pro multimoda perturbatione desertam reperimus. Nostra igitur sollicitudine et illustrium virorum admonitione dissensio, quæ præfatum locum exterminaverat, Deo auctore, pacificata est: pro religione vero præfati loci reformanda, prædicti advocati consuetudines, quas in villa Faverniacensi et infra terminos parochiæ ejus, sive justas, sive injustas habebant, in manu Rainaldi comitis omnino deposuerunt vuerpiverunt, et se nunquam ulterius repetituros abjuraverunt. Illas vero consuetudines, quas in villis Faverniaci appendentibus habere videbantur, similiter in manu ejusdem consulis vuerpiverunt, et præter debitas abjuraverunt. Illas vero easdem Richardus de Monte-Falcherno præter debitas in villis Faverniacensi ecclesiæ appendentibus, in manu nostra deposuit et vuerpivit: comes autem Rainaldus consuetudines a prædictis advocatis in sua manu depositas in nostra manu donavit, et nos Deo et beatæ Mariæ super altare obtulimus. Hoc itaque per Dei misericordiam expleto, sanctimoniales, clerus et populus, casati, advocati pari voce et consensu acclamaverunt, ut ecclesiæ Casæ-Dei Faverniacensis ita uniretur ecclesia, ut de capitulo Casæ-Dei perpetuis temporibus abbas assumatur, a quo secundum Ordinem et consuetudinem ecclesiæ Casæ-Dei Faverniacensis regatur ecclesia. Nos igitur præfate plebis voluntatibus inclinati, ecclesiæ Casæ-Dei Faverniacensem ecclesiam cum suis appendiciis, salvo pontificali jure et ministrorum

quod de vobis audivimus, de nobis, si quid valemus familiariter confidite.

350 EPISTOLA CCCXCII (1022).

AD RADULFUM PATRIARCHAM ANTIOCHENUM.

Humilitatem præcipue ei inculcat.

Domino et patri reverendissimo R. Dei gratia patriarchæ sedis Antiochenæ, frater BERNARDUS Claræ-Vallensis abbas, si quid prodest pauperis devotio, et si quid potest peccatoris oratio.

Ut ad vestram Celsitudinem scribere auderem, nimirum vilis homuncio, non fuit præsumptio, sed fiducia: nam et fr. Hatto id suggestit, et charitas persuasit. Itaque exhibito brevi quidem, sed fidei debitæ venerationis salutationisque obsequio, oro Deum omnipotentem, ut quem Petri dignatus est cathedra, dignum iudicet et corona. Cæterum, ut optime novit prudentia vestra, non coronabitur, nisi qui legitime certaverit. Hinc est, quod ipse, cujus hæc verba sunt, beatus Apostolus, cum sibi repositam coronam justitiæ dicere vellet, præmisit, quia *bonum certamen certavi* (II Tim. iv, 7). Quod si militia est vita hominis super terram (Job vii, 4), quid pontificis vita, cui duplex profecto causa existit pugnandi, et pro se videlicet, et sibi commissis? Pugnandum vero est adversus carnis lasciviam, adversus nequitiam sæculi, contra spiritualia nequitia in cœlestibus. Et quis ad hæc idoneus? funiculus hic triplex difficile rumpitur. Has tres turmas fecere Chaldæi ad deprædandos greges Job: carnem videlicet, cum vitis et concupiscentiis suis. Exsurgat Deus, et dissipentur inimici ejus (Psal. Lxvii, 2). Exsurgat, inquam, necesse est, qui dixit: *Sine me nihil potestis facere* (Joan. xv, 5). Cum eo autem quid? *Omnia in eo*, inquit, *possum, qui me confortat* (Philipp. iv, 13). In eo confortare et tu, pater, confortare, et esto robustus: accingere, sta in prælio, pugna fortiter pro gregibus tibi commissis, quos te necesse est Commissori ex integro reconsignare: pugna et pro te ipso, quia et pro te habes exigere rationem. Caveo tibi in loco excelso, quo stas: ne forte, quod absit, cornuas, et tanto gravius conquasseris, quanto ex altiori corrueris. Sic locum aptum teneas, ut tamen altum non sapias, sicut dicit Apostolus: *Noli altum sapere, sed time* (Rom. xi, 29). Locus altus sensato homini non tam occasio est elationis, quam causa timoris. Habet quidem honorem Ecclesia, sed

ejus, regendam concedimus, et abbatibus correctionem abbati Casæ-Dei, suisque successoribus, si in Ordine suo peccaverit, fore stabilimus. Si vero culpa tam gravis extiterit, ut abbas dignus sit depositione, nobis prius ostensa culpa vel archiepiscopis nobis succedentibus, si rebellis extiterit et emendare noluerit, potestatem deponendi eum prædicto abbati concedimus. Ut autem præsens pagina immobilis perseveret, sigilli nostri impressione insignimus, et ne quis eam ulterius infringere attentet, sub anathematis vinculo interdiximus.

Hujus rei testes sunt Willelmus de Arquel, Wido de Mertiniaco archidiaconus, Petrus de Treva decanus Sancti-Stephani, Hugo Faverniacensis archidiaconus, Wolbertus archidiaconus, Hugo de Dola, Hugo

A habet et pavorem ruinæ: nec altus locus, sed altum supercilium reprehenditur. Et quisnam sedens in alto demissum potest habere supercilium, nisi qui semper suspectum habet præcipitium? Timor præcipitii tumorem dominii reprimat. Quæcunque volumus ut faciant nobis homines, eadem et nos faciamus eis. Quissibi non velit deferri a subditis? utinam æque libenter et nos nostris præpositis deferamus. Alioquin pondus et pondus, mensura et mensura, utrumque abominabile est apud Deum (Prov. xx, 10). Abominabiles ergo apud Deum sumus, si non eodem pondere vel mensura superioribus exhibemus, quo a subjectis exigimus. Non possum satis mirari cautam humilemque Centurionis fidem et responsonem, qua legitur ad Salvatorem ita dixisse: *Nam et ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub memilibus* (Luc. vii, 8). O prudens et vere corde humilis anima! dicturus quod prælatus esset militibus representat extollentiam confessione subjectionis; imo præmisit subjectionem, ut pluris sibi esset quod suberat, quam quod præerat: quod ipso verborum ordine ostenderet, et bonam mentis compositionem bene ordinatæ orationis series indicaret. Volebam plenius ista prosequi, luculentiusque distinguere; sed verecundia intervenit. Erit, cum potero scribere plura, securus, si tamen hæc pauca vobis placere

351 cognovero. In fine obsecro, et si vere mihi locus ille gratiæ apud vos manet qui dicitur, milites Dei, qui templum Jerosolymitanum inhabitant, in se experiantur, ut amore nostri sint vobis deinceps de commendatis commendatiores. Ex hoc siquidem magis et Deo placitus, et hominibus acceptus eritis.

EPISTOLA CCCXCIII (1023).

AD W. PATRIARCHAM JEROSOLYMORUM (1024).

Ad humilitatem eum hortatur.

Venerabili domino et dilectissimo patri, Dei gratia Jerosolymorum patriarchæ W. BERNARDUS Claræ-Vallensis abbas, Spiritum veritatis qui a Patre procedit.

1. Occasione accepta per virum fidelem amicum, nostrum, latorem præsentium, pauca verba, in multis occupatus, scribo vobis, in multis occupato. Quod si præsumptuosum cuilibet videatur, et in hac parte iudicet, venialis tamen est præsumptio, quæ descendit ex amore. Sed, ne multa scribam, cum pauca promiserim, ad rem ipsam veniamus.

D Cum placuit universorum Creatori Deo aperire altitudinem consilii sui super salutem generis humani,

Luzoviensis abbas, Wido abbas de Charo-Locho, Lambertus abbas de Clara-Fontana, abbas de Morimonte, Warinus Capellanus, Rainaldus comes, Fridericus comes de Fontiniaco, Wido de Junci-Villa et Henricus frater ejus Tebaldu de Rubro-Monte, Humbertus de Vissiaci et Ludovicus frater ejus.

Data Bisuntii in æde capituli Sancti-Joannis, anno ab Incarnatione Domini Jesu Christi 1132, Indictione duodecima, decimo quinto kalendas Octobris. Vide epist. 199.

(1022) Epistola nova quæ vero antea 392 erat, nunc 327.

(1023) Epistola nova.

(1024) Willelmum, ad quem epistola 175: ubi consule notas.

sic dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, qui factus homo propter homines, de filiis hominum vocavit ad se quos voluit, et electos de cæteris, et dilectos præ cæteris. Item et unum ex illis, quasi de electis electum, et dilectum præ dilectis, in specialem sui amoris gratiam separavit: cui vices suas committens, cum jam exaltatus a terra elevatis manibus sacrificium offerret vespertinum, antequam in manus Patris sui spiritum commendaret, tanquam frater fratri, Matrem virgini, virgo virginem commendavit. Quid sibi vult tale principium? diligenter attende.

2. Multos elegit Dominus, et principes fecit in populo suo, ut sit illis sacerdotii dignitas: sed te quadam familiari gratia collocavit in domo David pueri sui. Tibi soli de omnibus episcopis universi orbis commissa est terra illa, quæ germinavit herbam virentem, et facientem fructum secundum speciem suam, de cujus radice ortus est flos campi, et lilium convallium. Te solum, inquam, elegit Dominus præ consortibus tuis, ut sis ei in episcopum familiarem, qui per singulos dies introeas in tabernaculum ejus, et adores in loco, ubi steterunt pedes ejus. Legimus olim dictum ad sanctum Moysen, quoniam mandatum accepit a Domino, quod traderet filiis Israel: *Solve calceamentum pedum tuorum; locus enim in quo stas, terra sancta est* (Exod. iii, 5). Sanctus quoque locus, sed in illo figura; in isto autem veritas expressa signo sanctitatis. Sanctus ille, sed iste sanctior. Quid enim simile cum veritate? quid simile habet illud, quod per speculum et in ænigmate, cum gloria illa, quæ jam scisso velo revelata facie videtur? Et tamen, cum hæc omnia in figura contingerent et in forma futurorum, dictum est Moysi: *Solve calceamentum pedum tuorum; locus enim in quo stas, terra sancta est*. Et ego dico tibi, Solve calceamentum pedum tuorum; locus enim in quo stas, terra sancta est. Si adhuc affectus tui ex aliqua parte involuti sunt operibus mortuis, solve velociter: locus enim in quo stas, terra sancta est. O quam metuendus est locus ille, in quo primum per viscera misericordiæ Dei nostri visitavit nos Oriens ex alto! O quam metuendus est locus ille, in quo primum occurrit pater filio revertenti de regione dissimilitudinis, et accumbens super collum ejus stola gloriæ induit eum! O quam metuendus est locus ille, in quo dulcis et rectus Dominus vulneribus nostris vinum pariter infudit et oleum, in quo constituit nobiscum pactum fœderis pater misericordiarum, et Deus totius consolationis! Gratias tibi, **352** Domine, gratias tibi, quia bonum opus operatus es in medio terræ, in medio annorum legis et gratiæ notum faciens illud. Cum enim iratus fueris, misericordiæ recordaberis. Ecce locus longe sacratio illo, in quo stetit Moyses, et longe nobilior: quia locus Domini, locus, inquam, illius est, qui venit per aquam et sanguinem; non in aqua

(1025) Epistola nova.

(1026) Petro, qui Accone in Palæstina obiit, teste

A tantum, sicut Moyses, sed in aqua et in sanguine. Ecce locus, ubi posuerunt eum. Quis ascendet in montem Domini? aut quis statuit in loco sancto ejus? Solus iste ascendere debet, qui didicit a Domino Jesu Christo, esse mitis et humilis corde.

3. Humilis solus secure potest ascendere: quia humilitas non habet unde cadat. Superbus, etsi ascendat, stare tamen diu non potest, tanquam qui non supra pedes suos stare voluit, sed alienum sibi assumpsit pedem, illum scilicet, quem propheta abhorrens, dicit: *Non veniat mihi pes superbiæ* (Psal. xxxv, 12). Superbia enim non nisi unum pedem habet, propriæ amore excellentiæ: et ideo superbus diu stare non potest, tanquam qui non nisi uni pedi innititur. Quis enim staret in illo pede, in quo ceciderunt qui operati sunt iniquitatem, angelus in cœlo, homo in paradiso? Si Deus naturalibus ramis non pepercit, homini, dico, quem gloria et honore coronavit, et constituit eum super omnia opera manuum suarum; et angelo, qui fuit initium viarum Dei, plenus sapientia, et perfectus decore: multo magis timendum est, ne forte nec mihi pareat superbienti, non jam in loco voluptatis, non in cœli palatio, sed in valle lacrymarum. Ut ergo secure stare valeas, sta in humilitate; ita, non in uno pede superbiæ, sed in pedibus humilitatis, ut non moveantur vestigia tua. Humilitas enim duos habet pedes; considerationem divinæ potentiæ, et propriæ infirmitatis. O speciosi pedes, et firmi, nec tenebris ignorantia involuti, nec lubrico luxuriæ inquinati! Tu ergo in alto positus, noli altum sapere, sed time, et humiliare sub potenti manu ejus qui superborum et sublimium colla propria solet virtute calcare. Noveris Ecclesiam commissam tibi, non sicut ancillam domino, sed, ut ad principium epistolæ revertar, tanquam filio matrem, tanquam Mariam Joanni, ut et de te ad eam dici possit. *Mulier, ecce filius tuus*; et de ipsa ad te, *Ecce mater tua* (Joan. xix, 26. 27). Ita enim securus esse poteris ingrediens et egrediens, et pergens ad imperium ejus, qui, etsi altus est, et in altis habitat, humilia tamen respicit in cœlo et in terra.

EPISTOLA CCCXCIV (1025).

AD ARCHIEPISCOPUM LUGDUNENSEM.

Pro abbate Athanacensi apud Lugdunum.

Lugdunensi archiepiscopo (1026), apostolicæ Sedis legato, BERNARDUS Claræ-Vallensis abbas, providere bona coram Deo et hominibus.

Si suavis opinio et odor bonus, quem de vobis habuit haecenus mater Ecclesia, in cujus horto germinastis sicut lilium, fuerit immutatus, non potero non dolere. Sicut cedrus in Libano exaltata est, sic estis hodie in Ecclesia Dei, amabilis, laudabilis, et charus omnibus. Magna sunt, quæ jam de vobis habemus, sed adhuc exspectamus majora. Tene interim quod accepisti: non dabis famam tuam videre Willelmo Tyrio in libro xv, cap. 15, et quidem anno 1139. De hoc Bernardus in epistolis 171 et 172.